

Prof. Dr. Ant. Hobza:

Uznání Sovětů de iure.

Otázka uznání nynější vlády ruské de iure stala se akutní. Mluví-li se při tom o »Rusku«, je to nepřesné a svádí k mylným představám. Rusko nepotřebuje uznání, je to starý a velmi zasloužilý člen mezinárodního společenství. Rusko jako stát nepřestalo existovati, trvá dosud po právu jako dávno uznaná osobnost mezinárodního práva. Oč se nyní jedná, je pouze uznání vlády v Rusku. To je věc docela jiná a nutno ji dobře rozlišovati od uznání nového státu. Uznáním stává se nový stát právní osobností v životě mezinárodním a bere na sebe práva i povinnosti člena mezinárodního společenství, kdežto při uznání vlády jde pouze o otázku, kdo je oprávněn jednati jménem státu již uznaného, tedy o otázku orgánů mluvících jménem státu. Je zřejmo, že uznání nebo neuznání té které vlády nemůže praejudikovati právům státu jako právní osobnosti.

U Ruska jde nyní opravdu jen o uznání sovětské vlády, t. j. o otázku, je-li sovětská nebo bolševická vláda legitimním orgánem ruské říše a může-li ji zastupovati na venek. Je starou zásadou mezinárodního práva, že právní osobnost státu není závislá na formě vlády a že tato je vnitřní záležitostí státu, pokud výjimečně nebyla tato otázka upravena mezinárodním aktem. Volné rozhodování národa o státní formě a způsobu vlády je důsledkem autonomie států, jež jest uznána právem mezinárodním.*) Proto bývají nové režimy, vznikající po pře-

*) Slavný internacionalista ruský B. Martens praví se svým Mezinárodním právem: »Proto jest ten, kdo skutečně vykonává vládu nad národem, také jediným jeho zástupcem ve všech zahraničních záležitostech« (něm. vydání I. díl str. 311) a na jiném místě (str. 276 tamže): »Ve všech mezinárodních vztazích usurpátor, jenž má skutečnou moc v rukou, se pokládá za právoplatného zástupce svého národa a proto také jsou jeho mezinárodní akty, pokud byly učiněny jménem státu, závazny pro zákonnou vládu po případě restaurovanou«.

vratech uvnitř států, zpravidla bez zvláštních obtíží uznány mezinárodně. Proč činí bolševický režim výjimku, a to výjimku, jaké dosud neznala historie? Protože:

1. popřel právní souvislost mezi režimem novým a starým v Rusku a nechce důsledně plnit závazků starého režimu;
2. neuznává zásadně platného mezinárodního práva;
3. neuznává soukromého vlastnictví, které je základem právního řádu ve všech civilisovaných státech;
4. prohlásil oficiálně za svůj nejvyšší cíl rozpoutati revoluci ve všech ostatních státech v zájmu uplatnění komunistického zřízení.

Je dobře známa role, jakou hrála revoluce v dějinách lidstva a lze postřehnouti jisté analogie bolševismu s minulostí, zejména s revolucí francouzskou, ale ve svém celku znamená sovětový režim — hlavně s hlediska právního — nový zjev, před nímž stojí dosud ostatní státy v naprosté bezradnosti. Více než šest let již zaměstnává světovou politiku otázka: uznat či neuznat? Prvé jest spojeno s nebezpečím zániku mnohých starých práv, jež mají uznávající státy naproti Rusku, jakož i s nebezpečím posílení revolučních živlů ve světě — druhé znamená prodlužování rozvratu, jenž panuje v mezinárodních vztazích již od světové války a jenž znemožňuje návrat normálních poměrů.

Zdá se, že nadešel rozhodný okamžik pro řešení tohoto těžkého problému. Počátkem února 1924 uznala Sověty Anglie a Itálie, krátce na to Norsko, Rakousko a již se hlásí řada dalších států, které hodlají učiniti totéž, — nehledě k okrajovým státům ruským, které byly etablovány se souhlasem Sovětů. Německo je dokonce spojencem sovětského Ruska od rapalské smlouvy alianční, uzavřené během konference v Janově 1922, a také Polsko udržuje se Sověty styky normální od mírové smlouvy uzavřené v Rize dne 18. března 1921. Jak Anglie tak Itálie uznává Sověty bezpodmínečně — v souhlasu s naukou, dle níž lze uznati podmínečně nový stát, nikoli však novou vládu. »Bezpodmínečně« neznačí ovšem tolik co »zadarmo«. Oba státy se dohodly se Sověty o ceně za uznání — jsou to, jak známo, různé hospodářské koncese — ale v samostatných úmluvách, které nemají právní souvislosti s uznáním.

Jaký význam právní a politický bude míti postupné uznání Sovětů? Abchom mohli správně posouditi tuto otázku, musíme

si uvědomiti právní obsah uznávacího aktu a zároveň se poohlednouti poněkud nazpět do doby, kdy se začaly navazovati styky se Sověty.

Nauka o uznání nového státu nebo nové vlády jest sice již dosti propracována, ale dosud plna rozporů a nerozřešených problémů. Vynikající internacionalista německý K. Strupp*) nazývá tuto nauku »trnitou«⁶ hodnotě sympaticky můj literární příspěvek k této nauce v *Revue générale de droit international public*, sv. 29. 1922 (»La République Tchécoslovaque et le droit international«). Je sporno především, je-li uznání nového státu aktem konstitutivním nebo deklarativním. Souhlasím s těmi, kdo hájí konstitutivní charakter uznávacího aktu. To znamená: teprve uznáním stává se nový stát právní osobou, teprve potom existuje po právu a je nositelem mezinárodních práv a závazků; každý stát existuje právně na tolik, na kolik byl uznán — tedy na př. jen naproti některým státům, kdežto naproti jiným, dosud uznání odpírajícím, nemá právní existence a jeví se jen jako pouhý fakt, jako stát existující pouze de facto a nikoli de iure. Ale uznání rozhoduje také o rozsahu práv nového státu a liší se v tom směru uznání úplné od částečné ho. Analogicky lze těchto pojmů užití i pro uznání vlády. Přísně právnícky myšleno: útvar (stát, vláda) de iure uznaný značí bytost (orgán) s plným právním životem, kdežto útvar pouze faktický je právní nic. Avšak s těmito dvěma pojmy, z nichž jeden značí právní život, druhý právní smrt, nemohl praktický život vystačiti a vynutil si formulace kompromisní. Především není podle panující nauky vždy třeba, aby nový stát byl uznán výslovně čili přímo (na př. diplomatickou notou vyslovující uznání), nýbrž stačí, aby byl uznán mlčky, čili nepřímou tím, že s ním byly navázány normální styky diplomatické nebo uzavřeny smlouvy, z nichž vysvitá, že je pokládán za normálního člena mezinárodního společenství. Ale šlo se ještě dále. Dnes je obecně známo, že lze udržovati s novým režimem normální styky a uzavírati s ním nejrůznější smlouvy, aniž by v tom smělo býti spatřováno uznání ve smyslu právním. Mluví se tu — zdá se mi nedosti logicky — o u z n á n í d e f a c t o na rozdíl od uznání de iure. Theorie mezinárodního práva nedo-

*) Viz *Zft für Völkerrecht* sv. XII. seš. 4. — (1923) — str. 534.

vedla však dosud přesně vytknouti hranici mezi uznáním de facto a nepřímým uznáním de iure, neboť jde v obou případech o jednání stejné nebo aspoň podobné. Bude patrně záležeti na intenci uznávajícího státu, která však není vždy zřejma. Někdy osvětlí skutečný stav věci formulace smlouvy, nebo zvláštní označení vzájemných orgánů zastupitelských (na př. na místo vyslanců a konsulů bude mluveno o komisích, delegátech a p.).

Z řečeného vyplývá, že mezi uznáním de facto a uznáním de iure nemusí býti vždy velký rozdíl. S režimem de facto uznaným může ten který stát udržovati pravidelné styky a míti rozřešeny všechny naléhavé otázky, takže uznání de iure později provedené jeví se pouhou formalitou, aspoň po stránce praktické. Rozhodně znamená uznání de iure pro každý uznávající stát právní změnu dosahu různého podle toho, jak obsáhlé bylo předcházející uznání de facto. To je zřejmo zejména při režimu bolševickém. Právě proto, že státy otálely s uznáním de iure tak dlouho (přes 6 let) a že úplná izolace Ruska po celou tu dobu nebyla myslitelná, pokročily některé státy (Anglie, Polsko, Itálie a j. — nehledě k Německu) v jednání se Sověty tak daleko, že lze mluvit o stycích téměř normálních — třeba ve formách poněkud odlišných a pod jinými jmény. Pro tyto státy není uznání Sovětů de iure náhlým přelomem nebo radikálním přechodem od bezprávního stavu ke stavu právnímu; bylo postupně připraveno a je jen dovršením předcházející úpravy vzájemných styků, po př. ulehčením úpravy otázek dosud nerozřešených.

Podle přísného práva není pouze faktický režim schopným subjektem práv a závazků a nemůže tudíž uzavírat smluv pravoplatných. Všechny akce takového režimu jsou po právu neplatny a neexistují vůbec. Ale v praxi neobjevuje se tento příkrý rozpor mezi režimem de iure uznaným a režimem faktickým. Se Sověty již před uznáním de iure byla uzavřena různými státy velká řada smluv a dohod nejrůznějšího druhu, jak bylo již zmíněno. Je těžko tvrditi, že tyto smlouvy jsou právnicky ničím, že nezavazují smluvních stran anebo že nemůže býti jich zachovávaní vynuceno. Naopak se mi zdá, že tu není příliš velkého rozdílu naproti pravým smlouvám mezinárodním. Také naproti Sovětům bylo možno užití retorse, represálií, přerušení styků zastupitelských (když ne »diplomatických«) a p. Sověty byly připuštěny i na mezinárodní konference, na př. Janovskou,

Haagskou, Lausannskou — třeba nikoli jako rovná smluvní strana — a do různých mezinárodních komisí. Vytvořilo se tu smluvní a zastupitelské právo, které žilo, pokud se týče žije, z analogií skutečného práva mezinárodního. Ovšem schází mu ona obecnost, určitost i mechanika oficiálního práva mezinárodního.

Budou-li Sověty postupně uznány státy, bude to tudíž především znamenati převedení nejnovějších vztahů Ruska k ostatnímu světu z jakéhosi právního přítmí na světlo mezinárodního práva. Vláda Sovětů stane se legitimní vládou Ruska a bude moci jednati jeho jménem i právně disponovati jeho územím. Nikdo nebude moci namítati, že nemá k tomu práva, že není výtvorem pravé vůle národa anebo že budoucnost neuzná jejich disposic. Politicky je taková mluva pochopitelná — právnicky neznamená ničeho.

Uznáním de iure přestane býti sovětská vláda ruská režimem revolučním. To je důsledek zajisté sympatický ostatnímu světu. Byl-li režim bolševický nucen již dříve k různým koncesím uvnitř Ruska, bude po uznání de iure donucen i ke koncesím na venek. Je nucen se vzdáti propagandy, třeba jen právně, ale přece. Nastane podstatný rozdíl naproti prvním dobám jeho existence. Na začátku hlásal veřejně světovou revoluci; byla v tom imponující otevřenost a jistá charakternost. Uznáním de iure stane se otevřená propaganda nemožnou — zůstane jen tajná a ta byla možná již za carismu. Světové hnutí bolševické se zredukuje na zakázanou a pokoutní propagandu, která bude míti k dispozici toliko dosud obvyklé prostředky všech jiných nelegálních propagand. V uznání Sovětů de iure bude formálně a oficiálně vyjádřeno zakončení revolučního období v Rusku. Bude to konec revolučního bolševismu a začátek bolševismu legálního. Přerod tento nenastane ovšem náhle samým formálním aktem uznávacím, nýbrž nastával postupně tou měrou, jakou Sověty pocitovaly nutnost jednati s ostatními státy a potřebu jich uznání. To, že Sověty samy mají čím dále větší zájem na uznání de iure, dokazuje již samo o sobě postupující změnu jich mentality. A je to změna zásadní. Z původního zavržení mezinárodního práva přicházejí k jeho uznání — vždyť samo uznání de iure je instituce platného dosud mezinárodního práva. Změna orientace bolševismu je po této stránce jistě

mnohem větší, než by se zdálo na první pohled a než by chtěly připustiti Sověty samy.*) Ale věc je zcela jasná. Jako uvnitř státu radikálně opoziční strany se postupem času »postátňují«, t. j. přizpůsobují poměrům ve státě a s nabýváním politické moci nabývají oficielní tvářnosti s oficielními formami jednání, tak i v životě mezinárodním tíhnou revoluční režimy vždy k tomu, aby byly pokládány za řádné členy společenství mezinárodního se stejnými právy a také, — jak je přirozeno — se stejnými závazky.

Uznáním *de iure* budou postaveny Sověty plně na půdu mezinárodního práva se všemi důsledky. Sovětská vláda ruská bude nucena uznávati zejména: rovnost států, jejich autonomii, z ní plynoucí povinnost neinterventovati ve vnitřních záležitostech cizího státu (tedy neprováděti propagandy proti jeho existenci nebo jeho institucím), exterritorialitu diplomatických zástupců, závaznost mezinárodních smluv a obvyklé donucovací prostředky mezinárodní.

Na začátku, pokud trvala úplná roztržka mezi revolučním režimem bolševickým a ostatním světem, mohli se bolševici přímo vysmívati mezinárodnímu právu a svět neměl proti nim účinných prostředků; mohl pomýšleti nejvýše na akci proti ruskému majetku a ruským příslušníkům, pokud se nalézaly mimo Rusko. Jediným účinným prostředkem mohla býti intervence — instituce právu mezinárodnímu dobře známá a v tomto případě jistě dobře odůvodněná. Ale scházely všechny předpoklady pro ni, v první řadě vůle vedoucích států a jednota v jejich politice. Nebylo ostatně porozumění pro intervenci tak rozsáhlou a tak riskantní u národů zmučených hrůzami světové války. A nebylo také lásky k Rusku; po této stránce činily výjimku jen Československo a Jugoslavie, které by byly jistě z pouhého idealismu spolupůsobily na restauračním díle v Rusku.

Při zmínce o intervenci vstává se do mysli vzpomínka na intervence podnikané kdysi Svatou aliancí. Jest známo, jak nápadná jest podobnost situace po válkách Napoleonských a situace po válce světové. Tu i tam zabezpečovací snahy proti revo-

*) Nezajímá mne tu otázka, zdali tato změna orientace je míněna Sověty vážně a upřímně; zde se jedná jen o oficielní stanovisko Sovětů na venek, které bylo nesporně změněno.

luci, návrat k zákonnému pořádku (princip legitimity) a pokus o organizaci mezinárodního Svazu států k udržení míru. Ale jsou také značné rozdíly. Na vídeňském kongresu vznikla Svátá aliance s pevným politickým programem, v němž byla obsažena intervence jako pravidelný prostředek mezinárodní exekuce, tedy aliance politicky jednotná, aktivní a disponující brannými silami, kdežto na mírové konferenci pařížské založena byla Společnost národů jako svaz deliberativní, těžkopádný, bez vlastní moci výkonné a bez možnosti zasahovati do velkých politických otázek mezinárodních. Vysoká politika mezinárodní zůstala mimo Společnost národů a byla čím dále tím více předmětem sporů mezi vedoucími státy. »Echoda« vyhrála válku, ale po válce nebyla schopna ani jediného společného zákroku brannými silami. Za takových okolností byla myšlenka společné intervence v Rusku odsouzena již předem k tomu, aby zůstala zbožným přáním politických idealistů. Pokus anglické intervence na severu Ruska ukázal, že by spíše jednotlivé státy samy byly ochotny intervenovati, ale ovšem ve svém zájmu, nikoliv v zájmu Ruska. To mne vede k úsudku, že ani kolektivní intervence nebyla by bývala šťastnou pro ruský národ. A tak zbývala jen cesta druhá: postupně civilisovati a legalisovati bolševismus. Zakončením tohoto procesu bude obecné uznání vlády sovětské de iure. Jsem přesvědčen o tom, že obecné uznání Sovětů de iure bude znamenati konec bolševismu ve smyslu politickém a začátek konce bolševismu ve smyslu hospodářském. Jméno snad zůstane, ale obsah bolševické nauky se jistě změní. Již dnes možno říci, že bolševism není tím, čím byl před šesti lety.

Bolševism chtěl zbudovati státní život ruský na základě komunismu. Šlo jistě o vážné ideové hnutí, vzniklé z pohnutek šlechtných. Dnes není již možno hlásati s vážnou tváří, že bolševism jest jen snůškou zločinů a barbarství — organizovaným násilím, z ciziny placenou zradou na ruském národě a p. Tím ovšem nechci říci, že by bolševism byl hnutím ryze národním nebo dokonce hnutím národu ruskému vyhovujícím. Liším bolševism a komunism. Vláda na Rusi je třídní diktaturou a nikoli orgánem svobodné vůle národa. Komunism ve smyslu theorie není pouhým odstraněním soukromého vlastnictví; jako nejvyspělejší forma politické pospolitosti předpokládá nejvyšše vyvinutý smysl pro solidaritu u národa nejvyššího kulturního

stupně, jenž prožil již různé formy státního života od absolutní monarchie až po demokratickou republiku. U takového národa bylo by snad možno vážně usilovati o komunistické zřízení, které by se tu jevilo vyšší politickou koncepcí, odůvodněnou a připravenou předcházejícím vývojem. Ale u negramotného národa ruského, jenž prodělal teprve stádium absolutní monarchie, je komunistické zřízení velkým omylem, který národ i stát ruský platí velmi drahó.

Nelze mi bezpečně posouditi, do jaké míry podařilo se na Rusi uskutečniti komunistické ideje. Jisto je a známo, že i, pokud jde o soukromé vlastnictví a soukromé dispoziční právo s jeho užítky, nová hospodářská politika Sovětů byla nucena obětovati mnoho z původní nesmířitelnosti a vyjiti soukromo-hospodářským zásadám vstříc. To je nynější stav a lze čekati, že vývoj půjde ještě dále tímto směrem.

Odporuje komunistické zřízení platnému právu mezinárodnímu? Rozhodně nikoli. Kdyby šlo jen o tuto otázku, nebylo by s hlediska práva mezinárodního vážného důvodu, aby bylo Sovětům odpíráno uznání *de iure*. Každý stát má podle mezinárodního práva úplnou volnost uspořádati své vnitřní poměry podle svého rozumu. To je smysl autonomie čili suverenity států. Z toho plyne možnost i komunistického zřízení ve státě. Je pravda, že dosud rozvíjely se hospodářské styky mezinárodní na společné základně soukromého vlastnictví — ostatně v různých státech různé normovaného — a že komunistické zřízení ve státě tak velkém a pro mezinárodní život tak důležitém jako je Rusko znamená radikální změnu forem pro hospodářské styky mezinárodní. Ale je známo zároveň, že obchod je ku podivu přizpůsobivý. Nepochybuji o tom, že hospodářský život mezinárodní najde si nové formy, kdykoli toho bude třeba, tedy i pro styky s komunistickým státem. Dovedl-li mezinárodní obchod již za provisoria sovětského režimu bez pevné právní základny vykonati pravé divy, bude se moci zajisté plně rozvinouti po uznání *de iure*, až bude zjednána jasná situace právní pro jednu i druhou stranu.

Tedy nikoli komunistické zřízení v Rusku, nýbrž likvidace ruského režimu je hlavní překážkou uznání Sovětů *de iure* na straně ostatních států -- to je nejtěžší problém v jednání se Sověty. Jde v první řadě o to, jsou-li Sověty ochotny uznati závaz-

nost jistých starých smluv uzavřených Ruskem, jsou-li ochotny platiti dluhy starého Ruska, jsou-li ochotny poskytnouti náhradu za zničený nebo zabraný majetek cizinců. Úprava dalších hospodářských styků Ruska s jinými státy, všechny politické otázky, ba i otázky teritoriální, by se poměrně snadno rozřešily od státu ke státu, ale největší potíž působí otázky hospodářské minulosti — dluhy, peníze. Na těchto otázkách jsou interesovány západoevropské a americké kapitalistické kruhy spíše než státy jako takové. Otázky tyto zajisté snadněji by se řešily, kdyby státy byly řízeny více socialisty než kapitalisty. Tento úsudek nemá žádného zabarvení politického, je výsledkem úplně objektivního pozorování.

Poznání, že peníze jsou i v životě mezinárodním největší starostí a největší překážkou, není ničím novým, ale i tu jako jinde poznatek tento rád se zakrývá různými představami, které idealisují svět. Vizme dnes: placení ruských dluhů, koncese, reparace, mezispojenecké dluhy, platy za osvobození národů, rozdělení břemen bývalé monarchie rakousko-uherské atd. To jsou největší bolesti dnešní mezinárodní politiky.

Opakuji: hlavní potíží při uznání Sovětů není ten neb onen politický systém na Rusi, nýbrž otázka právní kontinuity mezi starým a novým režimem v Rusku, jinými slovy: likvidace starého Ruska ve smyslu politickém a hospodářském.

Je-li problém právní kontinuity obtížným v poměru Ruska k jednomu uznávajícímu státu, je tím obtížnější v celkovém postavení Ruska naproti světu, zejména naproti Dohodě, k níž staré Rusko patřilo a s níž bylo svázáno četnými svazky právními i politickými. Revoluce vyřadila Rusko z mírové konference a mírové smlouvy byly tudíž uzavřeny bez Ruska. Rusko není jimi tedy formálně vázáno. Těžko říci, jakým způsobem bude vyřešen právní poměr Ruska k mírovým smlouvám. Teprve potom, až poměr tento bude upraven, bude lze říci, že je světová válka definitivně likvidována. Mírové smlouvy z r. 1919—20 likvidovaly ji pouze částečně a provisorně. Mírová konference pařížská nemohla ovšem rozhodovati o věcech ruských bez Ruska, spokojila se tudíž tím, že

1. zabezpečila nezávislost všech území, jež byla částí bývalé říše ruské dne 1. srpna 1914 naproti státům poraže-

n ý m, avšak zároveň státům spojeným a sdruženým vyhradila právo uznati nové státy, vzniklé na území téže říše,*)

2. zrušila mír brestlitevský, uzavřený mezi Ruskem a ústředními mocnostmi na začátku r. 1918,

3. vyhradila Rusku naproti státům poraženým právo na »veškeré restituce a náhrady, zakládající se na zásadách této smlouvy« (čl. 116 a 117 Vers., čl. 87 St. Germ., čl. 72 Trianon, čl. 58 Neuilly).

Jakou úlohu bude hráti v tomto směru uznání Sovětů *de iure*? Tím jsme se dotkli tragického momentu v uznání nové vlády Ruska. Zájmů tohoto státu nikdo nehájil při novém uspořádání světa. Bolševický režim poškodil posici Ruska ve světě, ochudil Rusko teritoriálně i hospodářsky a vyřadil je z kruhu rozhodujících států; neměl zájmu na otázkách teritoriálních a nejen že nebránil rozkladu Ruska, nýbrž rozklad tento podporoval zásadou naprosté autonomie národů a národností (ostatně i po té stránce můžeme dnes konstatovati změnu orientace) — válečných náhrad nežádal (snad i zde nastane jistá změna). Celé úsilí Sovětů točilo se kolem problému, jak udržeti bolševické zřízení v Rusku, třeba zmenšeném, třeba připraveném o podíl na vítězství Dohody. Pokud nebyly Sověty uznány *de iure*, nebyla práva historického Ruska, ať jakékoli povahy, ať proti komukoli, na své existenci ohrožena. Byla odůvodněna naděje, že budoucí legitimní vláda, světem uznaná, prohlásí všechny bolševické dispozice za protiprávní a že upraví vztahy ruského státu ke světu na základě starých smluv a starých práv ruské říše. Nuže, uznání Sovětů *de iure* učiní nadějíma toho druhu konec — bohužel. Nelze sice tvrditi, že by uznáním *de iure* všechny dispozice Sovětů učiněné jménem Ruka staly se *eo ipso* legálními, ale nemůže býti sporu o tom, že od doby uznání budou Sověty legitimní vládou Ruska a že budoucí dispozice jejich budou zavazovati Rusko naproti všem státům i naproti budoucnosti. A je také pravděpodobno, že Sovětům i nadále bude více záležeti na udr-

*) Toto ustanovení mírových smluv nečiní zmínky o potřebě souhlasu samé říše ruské a je namířeno politicky proti Rusku. Je to fakt zarmucující a jeví se v něm malá vděčnost velmoci naproti Rusku, které tolik vykonalo pro vítězství Dohody. Ze zmíněného ustanovení je zřejmé, že velmoci vůbec již nepočítaly s obnovou jednoty ruského státu a že rozklad Ruska pokládaly za definitivní.

žení komunistického systému na Rusi než na právech ruského státu v mezinárodním společenství států. Se sovětskou vládou spíše než s kteroukoli jinou dohodnou se velmoci o okrajových státech ruských, o Polsku, o Dardanelách, o likvidaci světové války a j. Výše uvedeným ustanovením mírových smluv o vzniku nových států na území ruské říše není stát ruský vůbec vázán. Co by z toho mohlo vzniknouti za spory a komplikace, kdyby nějaká nová nebolševická vláda neuznala nových států a reklamovala celé území staré říše! Eventuální pozdější režim nebolševický nebude však moci naříkati dispoic učiněných jménem ruské říše bolševickou vládou po jejím uznání de iure. V tom tkví jisté nebezpečí pro národ ruský, o tom není sporu. Ale jak čeliti tomuto nebezpečí, když historická skutečnost ruské revoluce nedá se sprovoditi se světa? Jako v životě soukromém se stává, že člověk postižený nemocí nemůže hájiti svých práv stejně účinně jako člověk zdravý, tak rovněž nemocný národ utrpí často újmu na svých právech proto, že jich nemohl hájiti v době své nemoci. A revoluce je vskutku nemocí národního organismu. Věřím s mnoha jinými, že dočasná bezprávnost ruského národa, způsobená revolucí, byla zavíněna ne tak bolševiky jako carismem, jenž udržoval národ v porobě a nevzdělanosti a bránil jeho vývoji. Ruská revoluce byla předvídána již před světovou válkou a zejména na jejím počátku v r. 1914. Je nemožno pronésti o ní konečný úsudek, ale jsem přesvědčen, že byla nutna, má-li se dojíti na Rusi ke konstitučnímu životu, neřku-li k demokracii. Toto mínění začíná pronikat i do kruhu ruských emigrantů. Vzpomínám na přednášku Miljukova, konanou v Paříži na začátku r. 1922, v níž dán byl výraz naději, že kladným výsledkem revoluce bude posílení selského stavu, jenž se stane základem příští ruské demokracie. A tu se mi zdá, že by všichni přátelé Ruska měli nasaditi páky. Uznání Sovětů de iure samo o sobě sice nezmění hospodářské situace ruského státu, ale změní podstatně právní základnu jeho existence. Rusko povede úplně nový právní život a to ve srovnání nejen s bolševickým režimem neuznaným, nýbrž i carským Ruskem předválečným. To je dostatečný důvod, aby se nově politicky orientovali jak ruští emigranti, tak národové slovanští.

Po uznání Sovětů de iure vstoupí Rusko opět mezi vedoucí státy a bude míti právo účasti na mezinárodních kongresech a

konferencích. Bude nutno řešiti otázku vstupu Ruska do Společnosti národů, jakož i otázku celkového poměru Ruska k mírovým smlouvám, jak již bylo poznamenáno. Prakticky to znamená revisi mírových smluv. Řekl jsem již jinde, a vývoj událostí mne jen utvrzuje v tomto mínění, že bylo chybou spojovati pakt o Společnosti národů s vlastní mírovou smlouvou, která znamená likvidaci války, a která mohla a může býti revidována podle potřeb doby. Revise mírových smluv nemusela působiti takového zděšení v kruzích Dohody, jaké působí dnes, kdyby vešchny zásadní otázky, spojené se vznikem nových států a s organizací Společnosti národů byly bývaly řešeny ve zvláštním paktu na mírových smlouvách formálně nezávislém. Dnes každá sebe nepatrnější změna mírových smluv působí dojmem útoku na nový světový řád a pokusu o rozbití celého mírového díla pařížského. A přece nutno přiznati, že mnohé otázky, zejména reparace, nebyly v mírových smlouvách šťastně rozřešeny; jich účelná změna byla by v zájmu světového míru a rozhodně nemusila by znamenati porušení základních linií díla pařížského. Revise a doplnění mírových smluv za účasti Ruska bude teprve konečnou likvidací světové války. Všechny problémy s tím související sotva bude možno rozřešiti v izolovaných smlouvách Ruska s jednotlivými státy a objeví se pravděpodobně potřeba nových společných mezinárodních konferencí.*)

Jak to přišlo, že nyní začínají státy jeden po druhém vyjednávat se Sověty o uznání *de iure*? Toť výsledek znamenité zahraniční politiky Sovětů na jedné straně a sporů mezi státy dohodovými na straně druhé. Politika Dohody poskytovala od skončení mírové konference pařížské obraz žalostný. Dnes není již vlastně Dohody ve smyslu politické skupiny států. Každá z velmocí provozuje politiku na vlastní pěst, také naproti Sovětům. Doba nynější je dobou naprosté anarchie ve světové politice vůbec a v evropské zvláště. Že takový stav nemůže dlouho trvati, je zřejmo. Sověty dovedly dobře využití slabosti Evropy

*) Snad i Spojené státy severoamerické dají si časem říci a přiloží ruku k dílu pacifikace světa. Jich dosavadní politika poválečná byla diktována bezohledným egoismem, ale také — mám aspoň ten dojem — nedůvěrou ke kolektivním akcím evropským, pokud není vyřešen problem ruský. Proto mělo by býti pracováno ze všech sil k brzkému návratu Ruska do rodiny civilisovaných národů.

a triumfují dnes nad těmi státy, které se předhánějí v nabízení svého uznání de iure. Jak groteskně působil v tom směru spor mezi Itálií a Anglií o to, který z obou států uznal Sověty první! Je to přímo sensační obrat v evropské politice za dobu necelých dvou let. Obrat tento je charakterisován úpadkem dohodové politiky. K pochopení velikosti změny stačí uvést fakta.

Na schůzi Nejvyšší rady spojenců, konané v Cannes na zač. r. 1922, byl vypracován společný program pro jednání se Sověty a pro mezinárodní konferenci, která měla za účelem úpravy otázek hospodářských a finančních býti svolána do Jannova a na kterou měly býti pozvány vedle Ruska také státy poražené (Německo, Rakousko, Maďarsko, Bulharsko). Je v dobré paměti úsilí Loyda George o tuto konferenci a odpor Francie proti ní a proti jednání se Sověty. Na konec si dala Francie říci a svolila ke konání konference. Resoluce týkající se Sovětů v Cannes*) usnesená má v podstatě tento obsah:

Navrhovaná konference bude podle úsudku spojených mocností reální etapou na cestě k rekonstrukci střední a východní Evropy. V zájmu rychlého provedení akcí, jež budou konferencí doporučeny, bylo by záhodno, aby se konference účastnili šefové vlád jednotlivých států.

Spojené mocnosti soudí, že jest nutně třeba obnovení obchodních styků v celé Evropě a rozvinutí zdrojů všech zemí, aby se zvýšila produktivní práce a zmenšilo utrpení národů. Aby pak vrácena byla systému evropskému někdejší vitalita, k tomu je nezbytno společné úsilí států nejmocnějších. Toto úsilí má směřovati k odstranění překážek obchodu, k poskytnutí půjček státům nejslabším a ke kollaboraci všech za účelem obnovení normální produkce.

Základní podmínky zdárné práce v tom směru jsou:

1. Národy nemají práva si navzájem diktovati zásady, podle nichž hodlají upravit uvnitř režim vlastnictví, své hospodářství a svou vládu; je věcí každé země, aby si v tom směru zvolila systém, který se jí líbí.**)

*) Autentický text její podává Fauchille, *Traité de droit international public*, Tome I., première partie, 1922, str. 436 sl.

**) Podle zpráv denních listů z posledních dnů uznal Poincaré ve francouzské sněmovně na novo úplnou svobodu Ruska v tom směru. Je snad i v tom známka obratu ve smýšlení Francie?

2. Ovšem, má-li cizí kapitál přispěti některé zemi, jest nutno, aby ti, kdo jej dávají k dispozici, měli jistotu, že jich majetek a práva budou respektována a že jim bude zabezpečen výtěžek jich podniků.

3. Pocit bezpečnosti může se vrátiti jen tehdy, když národy (jich vlády), žádající o cizí úvěr, svobodně se zaváží:

a) uznati všechny dluhy a závazky veřejné, které byly neb budou sjednány nebo zaručeny státem, obcemi a jinými veřejnými organismy, dále uznati rovněž závazek vrátiti, pokud se týče obnoviti věci konfiskované nebo sekvestrované, po př. nahraditi ztráty a škody z toho vzešlé.

b) Zaříditi zákonný a právní systém, jenž by zabezpečil neustranný výkon všech smluv obchodních i jiných.

4. Národy musí míti příhodnou měnu a podmínky finanční i valutové takové, aby poskytovaly obchodu dostatečnou jistotu.

5. Všechny národy musí se zavázati, že se zdrží propagandy za účelem zvrácení pořádku a politického systému v jiných zemích.

6. Všechny země musí se společně zavázati, že nenapadnou svých sousedů.

Kdyby vláda ruská v zájmu rozvoje ruského obchodu žádala za oficiální uznání, spojené mocnosti mohly by povolití toto uznání jenom v tom případě, kdyby vláda ruská přistoupila na předcházející ustanovení. —

Je známo, že ani konference v Janově, ani porady později konané v Haagu nevedly k cíli. Není zde místa pro rozbor otázky, proč tyto porady zůstaly bez výsledku. Ale všimněme si situace, jaká byla před Janovem. Evropa připravovala společné jednání se Sověty a stanovila společný program i společné podmínky pro uznání Sovětů de iure. Vyšlo se Sovětům hodně vstříc; výslovně se uznala možnost komunistického zřízení v kterémkoli státě, tedy i na Rusi, a žádaly se pouze garancie pro zahraniční obchod a zastavení podvrtné propagandy. K tomu, aby Dohoda prosadila své podmínky pro uznání Sovětů, bylo třeba pouze, aby byla jednotna a aby vytrvala. Bohužel již v Janově se objevila celá politická nemohoucnost Dohody a ruský delegát Čičerin, hlavní atrakce konference a předmět neočekávaných sympathií, mohl se přesvědčiti o tom, že Sověty přestaly býti pro svět strašidlem, že mnohým imponují a že nemají roz-

hodně na kvap. Janovská konference posílila neobyčejně sebevědomí Sovětů a docílila tak opačného účinku ve srovnání s tím, co zamýšlela. Od té doby vyvíjí se situace tak, že jednoty politické koncepce u států dohodových stále ubývá, zatím co přibývá touhy jednotlivých států po koncesích v Rusku. A tak došlo se až tam, kde jsme dnes, totiž: že Sověty vyjednávají s každým státem izolovaně a na základě jiných podmínek, že docilují uznání bezpodmínečného a že se některé státy předhánějí v usilování o jich přízeň. Sověty jsou na vrcholu své politické moci, Evropa v nejhlubším politickém úpadku (o hospodářském rozvratu ani nemluvě). Není viděti nikde mimo Rus moci, ani morální ani fyzické, která by byla dnes s to, aby deposedovala nynější vládu sovětskou. Shroutí-li se jednoho dne, bude to jen následkem vnitřní slabosti, po př. nemožnosti komunistického systému mezi ruským lidem, ale od Evropy nemá se čeho již obávatí.*)

Taková jest asi právní a politická situace, do níž zapadá otázka uznání Sovětů de iure. Nejde tu jen o mezinárodní morálku, které jistě nelze upříti oprávněnosti, nýbrž jde tu především o vývojový problém Evropy a celého světa. Je věcí každého státu, aby posoudil i ocenil všechny složky vývoje a vytknul si v něm vlastní úlohu.

Po tom, co bylo uvedeno, nebude nesnadno pochopiti právní i politický význam uznání de iure, kterého se právě dostalo Sovětům se strany Anglie a Itálie, a které v denním tisku tak různě bylo hodnoceno. Vizme text uznání anglického, obsaženého v notě ze dne 1. února 1924, kterou odevzdal sovětské vládě obchodní zástupce anglický v Moskvě Hodgson.**)

»Mám čest informovati Vaši Excellenci na základě instrukcí

*) Nechci se tu pustiti do prorokování, zdali Sověty budou odstraněny novou revolucí nebo zdali se stávají schopným základem pro další zdravý vývoj směrem ke kompromisu se starými řády platnými dosud v cizině; přál bych ruskému národu spíše druhé eventuality. Ať tak či onak — jedno zdá se mi býti naprosto jistým: že nové demokratické, nebo aspoň konstituční Rusko bude nad jiné mocným státem, v němž se teprve zrodí ruský nacionalismus — nová složka budoucí světové politiky. Politický nacionalismus, jenž se na Západě zdá překonaným stanoviskem, teprve začíná na Východě: na Balkáně, v Rusku, v Turecku (právě provedené zrušení kalifátu je v tomto ohledu velevýznamnou událostí).

***) Autentický text: The Times z 2. II. 1924.

své vlády, že tato uznává Svaz socialistických sovětských republik jako vládu de iure těch území staré říše ruské, která uznávají jeho autoritu.

2. Avšak za tím účelem, aby byly zavedeny normální podmínky pro úplně přátelské styky a obchodní vztaky, bude nutno uzavřít definitivní praktické smlouvy o různých otázkách: některé z nich nemají přímého vztahu k otázce uznání; jiné z druhé strany jsou úzce spjaty s faktem uznání.

3. Do této poslední skupiny může býti počítána otázka existujících smluv. Vláda Jeho Veličenstva je si vědoma, že uznání sovětské vlády v Rusku uvede ve shodě s uznanými zásadami mezinárodního práva automaticky v platnost všechny smlouvy uzavřené mezi oběma zeměmi před ruskou revolucí vyjímaje, byly-li vypověděny nebo pozbyly-li právní platnosti jiným způsobem. Je zřejmé v zájmu obou zemí, aby situace hledě k těmto smlouvám byla upravena zároveň s uznáním.

4. Technicky s uznáním nesouvisí, ale zřejmě co největší význam má problém vyrovnání požadavků, které má vláda a občané jedné strany proti straně druhé, a problém obnovy ruského úvěru.

5. Rovněž je zřejmo, že nemůže býti řeči o úplném zavedení opravdu přátelských vztahů potud, pokud jedna strana má důvod podezřívati druhou, že se oddává propagandě proti její zájmům a za účelem rozvrácení její institucí.

6. Za těchto okolností vláda Jeho Veličenstva zve vládu ruskou, aby vyslala co nejdříve de Londýna zástupce opatřené plnou mocí k jednání o těchto otázkách a k položení předběžného základu pro úplnou smlouvu, jež by upravila všechny otevřené otázky mezi oběma zeměmi.

7. Prozatím, než bude jmenován velvyslanec, byl jsem pověřen funkcí chargé d'affaires; a jsem zmocněn prohlásiti, že vláda Jeho Veličenstva rovněž ráda přijme ruského chargé d'affaires jako zástupce vlády Svazu při dvoře sv. Jakuba. —

Sovětská vláda přijala návrh na konání konference v Londýně*) a sdělila vládě anglické v notě ze dne 8. února 1924 v podstatě:**)

*) Konference má býti zahájena na začátku dubna t. r.

***) Text odpovědní noty: The Times z 9. II. 1924.

že bere na vědomí uznání de iure Svazu, »jehož autoritě jsou podrobena všechna území staré říše ruské s výjimkou oněch, která byla oddělena se souhlasem vlády sovětské a na nichž byly zřízeny nové samostatné státy,«

že je ochotna upravití všechny otázky související s uznáním v přátelském duchu,

že hodlá uzavřítí dohodu s vládou anglickou stran »nahrazení těch starých smluv, které byly vypověděny nebo pozbyly právní platnosti následkem událostí válečných nebo poválečných,«

že pošle do Londýna zmocněnce, aby jednali o »vzájemných« pohledávkách a o prostředcích k obnovení ruského úvěru,

že zákaz intervence pokládá za nutnou podmínku obnovy přátelských styků,

že jmenuje J. Rakowského ruským chargé d'affaires v Londýně.

Z uznávací noty anglické je především vidno zcela zřejmě, že jde o uznání: 1. ruské vlády, a nikoli ruského státu; 2. skutečné vlády ve smyslu obyčejném. V denním tisku*) četli jsme pokusy o výklad některých stylistických obrátů uznávací noty v tom smyslu, jakoby vláda anglická činila úmyslně rozdíl mezi »rulers« a »government« a jakoby neuznala Sovětů za skutečnou vládu. Naproti tomu nutno prohlásiti, že ne každá stylistická zvláštnost má právní význam a že zejména zde nemůže býti pochybnosti o uznání Sovětů za řádnou vládu — vždyť se zve »the Russian Government«, aby vyslal zmocněnce do Londýna. O nic jiného se tu právnicky nemůže jednati než uznání de iure vlády v Rusku. Mimo uznání nové vlády zná mezinárodní právo jen uznání státu, uznání národa a uznání válečné strany.

Dále nutno zdůrazniti, že uznání, ať státu nebo vlády, je aktem jednostranným. Z toho plyne, že odpověď sovětské vlády je právně úplně bez významu, pokud jde o sám akt uznávací. Nezáleží tudíž na tom, zdali se kryje slovně a pojmově s projevem uznávacím. Nejde tu o smlouvu mezi vládou anglickou a ruskou.

Redakce odpovědní noty sovětské má ovšem svůj význam politický, neboť projev ten ukazuje, ač velmi diplomaticky sty-

*) Viz Národní Listy z 12. 2. 1924.

lisován, jak asi se sovětská vláda postaví k některým otázkám: tak na př. k otázce rozsahu ruské říše anebo k otázce starých smluv. Formulace sovětská je v těchto bodech rozhodně preciznější s hlediska právního.

V notě anglické i sovětské odpovědi nejedná se jen o uznání *de iure*, nýbrž z větší části o budoucím vyjednávání mezi oběma státy. V tom leží těžiško situace po stránce politické. Denní tisk správně rozpoznal, že uznávací akt sám neznamená žádného vyjasnění konkrétních vztahů mezi Ruskem a tím kterým uznávajícím státem, žádného odstranění dosavadních překážek a žádného meritorní úpravy vzájemných vztahů. To vše, pokud nebylo upraveno již dříve, jest předmětem dalšího jednání a smluv, jež mají býti uzavřeny. Že to nebude úkol lehký, rozumí se samo sebou. Uznávající vlády budou snad překvapeny leckterou neočekávanou věcí, na př. protinároky, jež ohlásí pravděpodobně vláda ruská z různých právních titulů. Zdá se, že některé politické kruhy nemohou uvýknouti myšlence rovnosti i naproti uznanému nebo uznávanému režimu sovětskému a že by raději viděly jednostranné diktáty adresované Sovětům. Ale politická situace není již podle toho.

Jest mi poukázati ještě na jednu věc právně velmi důležitou. Jelikož jde v daném případě o uznání vlády a nikoli státu, nemůže býti žádným uznávacím aktem, ani případnou odpovědí naň, praejudikováno právům ruského státu. Bylo již vyloženo, že při uznání vlády jde toliko o otázku legitimace orgánu jednajícího za stát. Stát jako korporace, jako subjekt mezinárodních práv a závazků, je tu úplně mimo diskusi. Budou-li Sověty uznány, bude tím řečeno jen tolik, že sovětská vláda bude považována za vládu Ruska ve smyslu právním. Proto neobsahuje a nemůže obsahovati uznávací nota anglická nějakých dispozic o právech a povinnostech ruské říše a proto také zmínka o rozsahu Ruska nemá žádného významu právního; ani její politický znam není valný, neboť nebylo tu rozhodně úmyslu předbíhati příští smlouvě; jednalo se jen o bližší určení státu, jemuž Sověty vládnou, neboť nemělo by právního smyslu toliko abstraktní uznání sovětského režimu. Jestliže tudíž denní tisk chtěl vyvozovati v tomto směru z různého textování anglické uznávací noty a sovětské odpovědi dalekosáhlé důsledky, namáhal se zbytečně.

Otázka, zda-li a ve kterém momentu má býti uznána sovětská ruská vláda, jest otázkou politickou, kterou si každý stát rozřeší podle svých zájmů — zájmy vlastní rozhodují vždy v řadě první — s ohledem na celkový zájem (konsolidace světových poměrů, zabezpečení míru) — a po př. také s ohledem na zájmy Ruska. Tento poslední ohled je ovšem věc velmi problematičká, protože s naprostou bezpečností nelze nikomu říci, co pro budoucnost prospěje ruskému národu a státu. Ostatně přijde také na to, co Ruskem rozumíme a na jaké Rusko myslíme.

Československá republika jistě je mimo podezření, že by chtěla nějak těžiti z nešťastné situace Ruska. Jestliže dosud neuznala sovětské vlády, měla proto jistě vážné důvody. Pokud jde o upřímnou oddanost k ruskému národu, o pomoc jeho příslušníkům, o respekt k jeho právům a zájmům, jest československý národ jistě mezi prvními. A jestliže vláda Československé republiky jednoho dne shledá potřebným, aby uznala de iure vládu sovětskou, nebude mít nikdo práva spatřovati v tom akt nepřátelský nebo nevlidný proti národu ruskému. Situace jest jiná než byla před několika lety, a čl. vláda nesmí a nemůže přezíratí nastalých změn. Ruská politika naší vlády byla od počátku dobrá; byla opatrná a prozíravá, při tom blahovolná k Rusům i Rusku. Jsou v ní znatelné stopy velikého znalce Ruska, jenž šťastným osudem byl postaven v čelo našeho nového státu.

Hledě k postupu jiných států, ke smýšlení velké většiny politických činitelů u nás, jakož i oficielním projevům naší vlády*) jest zásadní otázka »uznat či neuznat«^{*)} již vlastně rozhodnuta kladně. Jest to jen otázka času.***) Lze se nadíti, že uznání prospěje za dnešních poměrů světových oběma státům.

*) Zástupcové režimu pouze de facto uznaného bývají akreditováni toliko u ministerstva zahr. věcí, nikoli u hlavy státu. V tom ohledu je zajímavé, že dosavadní zástupce Sovětů v Praze Jureněv před svým odjezdem do Říma na místo legitimního velvyslance, byl přijat oficiálně prezidentem čl. republiky. — Stojí také za zmínku, že Jugoslaviie právě zrušila vyslanectví starého Ruska v Bělehradě. To jsou znaky nastávajícího rozhodného obratu.

***) Jelikož politické momenty ustoupily do pozadí následkem shora zmíněných událostí, které působily změnu t. zv. veřejného mínění světového, stojí nyní v popředí otázky hospodářské. A tyto otázky nutí k brzkému uznání. Čím později budou námi Sověty uznány, tím hůře pro nás.

Na konec chtěl bych se dotknouti ještě jedné otázky **kon-**
nexní. Československá republika nebyla dosud uznána Ruskem.
Když tato věc byla před krátkou dobou veřejně nadhozena Lit-
vinovem, reagovala na to část naší veřejnosti způsobem poně-
kud podrážděným .A jde přece o záležitost, na které my musíme
míti zájem v první řadě. Je tomu opravdu tak, že potřebujeme
právního uznání naší samostatnosti Ruskem a že od jiných
států uznaná vláda sovětská bude legitimována, aby jménem
Ruska nám ono uznání dala nebo nedala. I tento moment má
svůj politický význam a nesmí býti u nás umlčován nebo pře-
hlížen.

Dr. Jos. Salaba:

O neznámé agrární reformě a sespolečnění¹⁾ půdy ve staročeském státě.

(Příspěvky k dějinám agrárních reforem a studie ku práci „Základové
agrárních dějin českých.“)

Víme, že v českých zemích bylo více agrárních reforem, jichž
nemohu tuto vypočítávati. Přinášel to s sebou ostatně proud vý-
voje. Právo k volné původně půdě, náležející potom anexí nejvíce
panovníkovi a jeho prostřednictvím šlechtě i církvi, musilo ko-
nečně ustupovati rostoucí populaci, jež tu půdu vzdělávala a ji
chtěla a která novým konsumentům vyráběla i dodávala nové
potravinny.

Chci tuto promluvíti o nové a neznámé posud agrární refor-
mě, kterou bylo nutno vlastně vypočítati takořka. A je to cele
pochopitelné, že zůstala u nás až dosud nepovšimnutou. Proč?
Prameny o věcech hospodářských atd. nemluví dosti soustavně
ani dosti jasně; hospodářský stav naznačují stručně a jen dle
účinků, méně dle jich příčin. Také málo vykládají n á z o r ů
i ú m y s l ů reformních; to se vyřizovalo v ústních rozhovorech.

¹⁾ Připomenutí: Slova toho zde neužito ve smyslu moder-
ním (politickém), ale na základě skutečných doložených fakt především
ve smyslu hospodářském.